

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук, професора,
завідувача кафедри практичної психології та соціальної роботи
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
Завацької Наталії Євгенівни на дисертацію**

**Чаусова Івана Анатолійовича «Психологічні умови розвитку soft-
skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій», подану до
захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота І. А. Чаусова присвячена дослідженню психологічних умов розвитку soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій – проблемі, яка має вагоме значення, як для теорії психології освіти й організаційної психології, так і для практики підготовки педагогічних кадрів в умовах цифрової трансформації суспільства. Стрімке оновлення технологічних компетентностей, інтеграція педагогічної діяльності з ІТ-індустрією, поширення онлайн- і гібридних форматів навчання формують принципово новий «soft skills-запит» до викладача цифрових дисциплін, який не може бути задоволений засобами загальних педагогічних програм розвитку. Автором переконливо показано, що традиційна модель педагога-транслятора знань поступається місцем багатовимірній моделі фасилітатора, ментора, дослідника й інноватора, ефективність якої визначається, насамперед, розвиненістю надпрофесійних психологічних якостей, а не обсягом технічних знань.

Актуальність дослідження посилюється й тим, що воно виконане в умовах воєнного стану в Україні, на вибірці, майже чверть якої (26,9%) становлять здобувачі зі статусом внутрішньо переміщеної особи, що надає отриманим результатам додаткової соціально-контекстуальної значущості й дає змогу

говорити про самостійний практичний запит – розробку диференційованих програм психологічної підтримки педагогів у кризових умовах.

Обраний напрям дослідження закономірно пов'язаний із науково-дослідними темами кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах» (державний реєстраційний номер 0117U002377) та «Соціально-психологічний супровід становлення фахівців в кризових та посткризових умовах» (державний реєстраційний номер 0123U105116).

Об'єктом дослідження дисертантом обрано процес розвитку soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій, предметом – психологічні умови розвитку soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій. Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження є логічно узгодженими, чітко сформульованими та повністю розкритими в змісті роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Категоріальний апарат дисертації вирізняється термінологічною точністю та узгодженістю ключових понять. Теоретичний аналіз, здійснений у першому розділі, створює концептуальне підґрунтя для емпіричного дослідження й логічно продовжується в ньому. Висунуті дисертантом припущення послідовно перевірено на всіх етапах роботи – від констатувального дослідження до формувального експерименту. Поставлені завдання вирішено повною мірою, а сформульовані висновки безпосередньо впливають з отриманих теоретичних і емпіричних результатів.

Достовірність результатів забезпечена методологічною обґрунтованістю дослідження, застосуванням валідного й апробованого психодіагностичного інструментарію (дев'ять методик для діагностики п'яти компонентів soft skills), достатнім обсягом вибірки ($N = 323$), а також коректним використанням сучасних методів математичної статистики – від описової статистики та перевірки нормальності розподілу до кореляційного, дисперсійного, ієрархічного та k-

середніх кластерного аналізу. Це дає підстави вважати отримані результати надійними та науково обґрунтованими.

Наукова новизна дисертаційної роботи чітко сформульована та повністю відповідає визначеним завданням дослідження. Автором уперше розроблено авторську структурно-функціональну модель soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій, що охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів – когнітивно-інтелектуальний, комунікативно-соціальний, емоційно-регулятивний, організаційно-управлінський та адаптивно-розвивальний; обґрунтовано й емпірично верифіковано систему психологічних умов їхнього розвитку; сформульовано авторське визначення організаційно-психологічного супроводу; емпірично встановлено три типологічні профілі soft skills – гармонійно високий (41,8 %), комунікативно-організаційно виражений (22,9%) та ресурсно-знижений (35,4%); розроблено цілісну блочну систему організаційно-психологічного супроводу та апробовано авторський навчальний модуль «Розвиток soft skills майбутніх викладачів цифрових технологій».

Заслуговує на окрему увагу виявлена дисертантом «парадоксальна структура» організаційно-управлінського компонента – поєднання високого рівня відповідальності (78,5%) з переважно низьким рівнем лідерства (50,8%), а також встановлений факт відсутності статистично значущого зв'язку між комунікативно-соціальним та емоційно-регулятивним компонентами, що свідчить про їхню психологічну автономність і має самостійне теоретичне значення для розуміння структури soft skills.

Практичне значення дослідження. Розроблені психологічні умови та триблочна система організаційно-психологічного супроводу можуть слугувати науково обґрунтованим орієнтиром для проектування програм психологічної підтримки здобувачів вищої освіти. Авторський навчальний модуль, що включає сім тематичних блоків, соціально-психологічні тренінги, ділові ігри, педагогічні симуляції та рефлексивні практики, є готовим до безпосереднього впровадження інструментом і вже застосовується в освітньому процесі п'яти закладів вищої

освіти України (ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Класичний приватний університет, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти), що підтверджено відповідними довідками про впровадження. Виявлений психодіагностичний комплекс і типологія soft skills-профілів можуть використовуватися для диференційованої діагностичної та консультативної роботи психологічної служби закладів вищої освіти. Основні результати дослідження апробовано автором на дев'яти науково-практичних конференціях і висвітлено у 19 публікаціях дисертанта, з яких 6 одноосібних та 2 у співавторстві – у фахових виданнях України.

Структура дисертації є логічною й обґрунтованою. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (147 найменувань, з них 32 англійською мовою) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 362 сторінки, основний зміст викладено на 244 сторінках. Робота містить 10 таблиць, 24 рисунки, 4 додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми на трьох взаємопов'язаних рівнях – теоретичному, прикладному та специфічному, чітко визначено об'єкт, предмет, мету і шість завдань дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію, впровадження та публікації. Мета, об'єкт і предмет дослідження узгоджені між собою та відображають логіку подальшого теоретичного й емпіричного аналізу проблеми.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження психологічних особливостей soft-skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій»* автором здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до проблеми soft skills – від комунікативно-лідерського до інтегративного, компаративний огляд структурних моделей soft skills (від монокомпонентних до

шістнадцятикомпонентних), розкрито специфіку педагогічної діяльності викладачів у сфері цифрових технологій та обґрунтовано авторську п'ятикомпонентну структурно-функціональну модель soft skills.

Заслуговує на високу оцінку системність проведеного дисертантом компаративного аналізу, що дав змогу не лише систематизувати наявні підходи, а й обґрунтовано визначити десять універсальних soft skills та об'єднати їх у п'ять базових компонентів.

Опрацьовані джерела охоплюють як фундаментальні зарубіжні концепції (E. Deci та R. Ryan, D. Schön, D. Goleman, C. Redecker), так і сучасні вітчизняні дослідження, що засвідчує належну теоретичну ерудицію автора. Висновки до першого розділу є змістовними та мають самостійне наукове значення.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій»* дисертантом викладено організацію, етапи та методичне забезпечення емпіричного дослідження, докладно проаналізовано рівневі, структурні, типологічні та соціально-демографічні особливості soft skills вибірки.

Автором застосовано широкий арсенал валідних психодіагностичних методик для кожного з п'яти компонентів моделі, що забезпечило комплексність отриманих даних.

Особливої уваги заслуговує проведений кореляційний та дисперсійний аналіз, який дав змогу встановити найбільш вагомі чинники розвитку soft skills (вік, попередній освітній досвід, поєднання рівня освіти й форми навчання), а також кластерний аналіз (ієрархічний метод Варда з подальшим уточненням методом k-середніх), результатом якого стало виокремлення трьох емпірично обґрунтованих типологічних профілів soft skills.

Такий типологічний підхід є суттєвим доповненням до традиційного рівневого вимірювання soft skills і відкриває перспективу для адресного психологічного супроводу.

У третьому розділі «Організаційно-психологічний супровід розвитку soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій» розкрито сутність, мету та зміст організаційно-психологічного супроводу, представлено авторський навчальний модуль «Розвиток soft skills майбутніх викладачів цифрових технологій» та проаналізовано результати його впровадження у формувальному експерименті.

Розроблена дисертантом триблочна система супроводу (цільово-методологічний, змістово-процесуальний, результативно-оцінювальний блоки) відзначається внутрішньою узгодженістю та практичною спрямованістю.

Результати формувального експерименту є переконливими: за критерієм Вілкоксона зафіксовано статистично значуще зростання всіх п'яти компонентів та загального показника soft skills в експериментальній групі ($p < 0,001-0,004$) за відсутності значущих змін у контрольній групі, а порівняльний аналіз приросту за t-критерієм Стюдента підтвердив системний, а не локальний характер розвивального ефекту.

Виявлені психологічні закономірності розвитку soft skills («від опору до прийняття», «від знання до переживання», «від індивідуального до спільного», «усвідомлення як точка перелому») становлять самостійний теоретичний інтерес і поглиблюють розуміння механізмів особистісної трансформації в процесі розвивального впливу.

Загалом емпірична частина дисертації є методично виваженою, статистично коректною та переконливо підтверджує ефективність визначених дисертантом психологічних умов розвитку soft skills, реалізованих через авторський навчальний модуль.

Сформульовані у роботі висновки повністю узгоджуються з поставленими завданнями та отриманими результатами.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Оцінюючи загалом позитивно наукове та практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід висловити певні зауваження та рекомендації до

деяких положень дисертації, які можуть бути предметом наукової дискусії та напрямами подальшої дослідницької роботи.

1. У дисертації плідно використано типологічний підхід до вивчення soft skills, проте детермінанти належності здобувача до того чи іншого типологічного профілю (зокрема ресурсно-зниженого) розкрито переважно на рівні констатації статистичних зв'язків. На нашу думку було б доцільно глибше розкрити психологічні механізми переходу особистості з одного профілю до іншого в процесі розвивального впливу.

2. Установлений автором зв'язок між статусом внутрішньо переміщеної особи та ресурсно-зниженим профілем soft skills є важливим і актуальним результатом, однак в основному тексті дисертації (розділи 1–2) ця лінія аналізу представлена недостатньо розгорнуто, з огляду на її наукову й соціальну значущість і переважно винесена до перспектив подальших досліджень, тоді як частина відповідних емпіричних даних уже наявна в роботі.

3. Розкриваючи емоційно-регулятивний компонент soft skills, дисертант констатує критичний дефіцит управління власними емоціями (68,4% респондентів із низьким рівнем), однак психологічні чинники такого дефіциту та його можливий зв'язок із техностресогенним характером діяльності викладачів цифрових технологій розкрито, на наш погляд, недостатньо докладно.

4. У роботі є окремі незначні технічні неточності (зокрема, розбіжність у частках типологічних профілів респондентів, що наведені у підрозділах наукової новизни та загальних висновках – 35,3% і 35,4% відповідно), усунення яких не становить труднощів і не впливає на загальну наукову цінність результатів.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, не стосуються принципових наукових положень дисертації та не знижують загальної високої оцінки виконаної роботи.

Загальний висновок. Отже, дисертаційна робота І. А. Чаусова «Психологічні умови розвитку soft-skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням

актуальної проблеми психології освіти та організаційної психології. Робота характеризується належною теоретико-методологічною обґрунтованістю, науковою новизною, достовірністю емпіричних результатів і вагомим практичним значенням, підтвердженням апробацією та впровадженням у практику роботи закладів вищої освіти України.

Дисертаційне дослідження Чаусова Івана Анатолійовича «Психологічні умови розвитку soft-skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій» відповідає спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а його автор, Чаусов Іван Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор

завідувач кафедри практичної психології та соціальної роботи

Східноукраїнського національного університету

імені Володимира Даля

Наталія ЗАВАЦЬКА

13.07.2026 р.

Підпис Наталії ЗАВАЦЬКОЇ засвідчую

Начальник відділу кадрів

Ольга КУРТОВА